

LOTYNŲ AMERIKA IR KARIBŲ JŪROS REGIONAS

Europos Sąjungą su Lotynų Amerika ir Karibų jūros regionu sieja daugialypiai, įvairiais lygmenimis palaikomi santykiai. Vadovaudamasi naująja ES ir Lotynų Amerikos bei Karibų santykių darbotvarke, ES siekia stiprinti ir modernizuoti dviejų regionų strateginę partnerystę. ES bendrauja su visu regionu rengdama valstybių ir vyriausybės vadovų aukščiausiojo lygio susitikimus, vykdydama parlamentinės diplomatijos veiklą, sudarydama susitarimus ir vykdydama politinį dialogą su Karibų jūros regionu, Centrine Amerika, Andų bendrija, MERCOSUR ir atskiromis šalimis.

TEISINIS PAGRINDAS

- Europos Sąjungos sutarties V antraštinė dalis (ES išorės veiksmai);
- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo I–III ir V antraštinės dalys (bendra prekybos politika, vystomasis bendradarbiavimas ir humanitarinė pagalba bei tarptautiniai susitarimai).

TARPREGIONINIAI SANTYKIAI

ES ir Lotynų Amerika bei Karibų jūros regionas yra natūralūs partneriai, susieti tvirtais politiniais, ekonominiais ir kultūriniais ryšiais. ES sukūrė platų susitarimų tinklą su 27 iš 33 regiono šalių. Ekonominiai ryšiai taip pat stiprūs: ES yra didžiausia investuotoja regione, trečia pagal dydį regiono prekybos partnerė ir svarbiausia vystomojo bendradarbiavimo dalyvė. ES, Lotynų Amerikos ir Karibų jūros regiono šalys kartu sudaro daugiau kaip trečdalį Jungtinių Tautų narių ir yra stipri jėga, remianti taisyklėmis grindžiamą daugiašališkumą.

2023 m. birželio 7 d. Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai ir Komisija priėmė [bendrą komunikatą, kuriame išdėstyta „Nauja ES ir Lotynų Amerikos bei Karibų santykių darbotvarkė“](#), siekiant stiprinti santykius ir atnaujinti ES ir Lotynų Amerikos bei Karibų jūros regiono partnerystę. Jame daugiausia dėmesio skiriama šešioms prioritetinėms sritims:

- atnaujintai politinei partnerystei;
- bendros prekybos darbotvarkės stiprinimui;
- investicijų strategijai „Global Gateway“, kuria siekiama spartinti sąžiningą, žaliąją ir skaitmeninę pertvarką ir kovoti su nelygybe;
- bendroms pastangoms teisingumo, piliečių saugumo ir kovos su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu srityse;
- bendradarbiavimui siekiant puoselėti taiką ir saugumą, demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir humanitarinę pagalbą;
- gyvybingos žmonių tarpusavio partnerystės kūrimui.

Komunikate pripažįstama, kad parlamentinė diplomatija yra viena iš pagrindinių dviejų regionų santykių sudedamųjų dalių, ir, be kita ko, minimas Europos ir Lotynų Amerikos parlamentinės asamblėjos (EUROLAT) vaidmuo.

A. Aukščiausiojo lygio susitikimai

Pirmasis ES ir Lotynų Amerikos bei Karibų (LAK) šalių aukščiausiojo lygio susitikimas buvo surengtas Rio de Žaneire 1999 m. birželio mėn. Jame buvo užmegzta strateginė dviejų regionų partnerystė. Šeštasis ir paskutinis ES ir LAK šalių aukščiausiojo lygio susitikimas įvyko 2010 m. Madride. Jo metu įsteigtas ES ir LAK fondas, kurio užduotis – stiprinti ir skatinti dviejų regionų strateginę partnerystę.

2010 m. įsteigta Lotynų Amerikos ir Karibų valstybių bendrija (CELAC) yra 33 Lotynų Amerikos ir Karibų šalių regioninis blokas. ES ir CELAC regioniniai aukščiausiojo lygio susitikimai dabar yra pagrindinis dialogo ir bendradarbiavimo forumas siekiant kartu spręsti pasaulinius iššūkius. Trečiasis ES ir CELAC valstybių ar vyriausybių vadovų aukščiausiojo lygio susitikimas įvyko 2023 m. liepos 17–18 d. Briuselyje, praėjus aštuoneriems metams po paskutinio aukščiausiojo lygio susitikimo. ES ir CELAC vadovai įsipareigojo atnaujinti ir instituciškai įtvirtinti savo ilgalaikę partnerystę. Aukščiausiojo lygio susitikimas buvo surengtas tema „Dviejų regionų partnerystės atnaujinimas siekiant stiprinti taiką ir darnų vystymąsi“. Jame aptarti įvairūs klausimai, įskaitant glaudesnę bendradarbiavimą daugiašaliuose forumuose, taiką ir saugumą pasaulyje, prekybą ir investicijas, kovą su klimato kaita, teisingumą ir saugumą. Aukščiausiojo lygio susitikime dalyvavo Europos Parlamento Pirmininkė Roberta Metsola. Jos kalboje daugiausia dėmesio skirta tam, kad svarbu daryti pažangą dėl dar nepatvirtintų prekybos ir asociacijos susitarimų. Aukščiausiojo lygio susitikimo pabaigoje priimta [2023 m. ES ir CELAC aukščiausiojo lygio susitikimo deklaracija](#), kuriai pritarė visos ES ir CELAC šalys, išskyrus vieną. Renginio metu taip pat buvo paskelbtos [2023–2025 m. ES ir CELAC veiksmų gairės](#), o vadovai susitarė rengti būsimus aukščiausiojo lygio susitikimus kas dvejus metus. Artimiausias aukščiausiojo lygio susitikimas turėtų 2025 m. įvykti Kolumbijoje.

B. Parlamentinis aspektas

ES ir Lotynų Amerikos bei Karibų šalių parlamentinė diplomatija yra svarbi dialogo, keitimosi idėjomis ir geriausios praktikos pavyzdžiais priemonė. Nuolatiniai Europos Parlamento ir Lotynų Amerikos parlamentų narių ryšiai prasidėjo 1974 m. surengus pirmąją iš 17-os kas dvejus metus vykstančių tarpparlamentinių konferencijų.

2006 m. įsteigta jungtinė Europos ir Lotynų Amerikos parlamentinė asamblėja ([EUROLAT](#)), kuri yra dviejų regionų strateginės partnerystės parlamentinė institucija. EUROLAT yra visų su partneryste susijusių aspektų aptarimo, stebėsenos ir įvertinimo forumas.

EUROLAT sudaro 150 narių: 75 nariai iš Europos Parlamento ir 75 nariai iš Lotynų Amerikos subregioninių parlamentų, įskaitant Lotynų Amerikos Parlamentą, Andų Parlamentą, Centrinės Amerikos Parlamentą, MERCOSUR Parlamentą bei Čilės ir Meksikos kongresus.

EUROLAT rengė diskusijas, be kita ko, tokiomis temomis kaip skaitmeninimas ir skaitmeninė ekonomika, kibernetinis saugumas ir dirbtinis intelektas, kova su organizuotu nusikalstamumu, apsirūpinimo maistu saugumas ir klimato kaita, ir nuo

2006 m. iš viso sušaukė 15 plenarinių sesijų. [Paskutinė EUROLAT plenarinė sesija](#) įvyko 2023 m. liepos mėn. Madride (Ispanija).

Trečiojo ES ir CELAC aukščiausiojo lygio susitikimo bendroje deklaracijoje buvo pripažinta, kad parlamentinė diplomatija yra svarbus dviejų regionų santykių aspektas, ir buvo palankiai įvertintas konstruktyvus EUROLAT vaidmuo šioje srityje. Be to, EUROLAT bendrapirmininkiai kreipėsi į aukščiausiojo lygio susitikimą pareikšdami, kad svarbu sudaryti dar nepriimtus dvišalius prekybos ir asociacijos susitarimus dėl klimato kaitos ir daugiašališkumo atgaivinimo.

ES parlamentiniai santykiai su Karibų jūros regiono šalimis priklauso AKRVO^[1] ir ES jungtinės parlamentinės asamblėjos kompetencijai. Nuo 2024 m. taikomas Samoa susitarimas atkreipė dėmesį į konkrečius regionų poreikius; taip buvo įkurta ES ir Karibų valstybių parlamentinė asamblėja. Šio naujo organo [steigiamasis posėdis](#) įvyko 2024 m. vasario mėn. Angoloje. Asamblėją sudaro 15 EP narių ir po vieną parlamento narį iš kiekvienos Karibų jūros regiono šalies. Pirmajame posėdyje asamblėja priėmė [darbo tvarkos taisykles](#), kuriose numatyta metines asamblėjas pakaitomis rengti Karibų regione ir Europos Sąjungoje. Kita asamblėja įvyks 2025 m. Karibų jūros regione.

RYŠIAI SU SUBREGIONAIS

A. Andų bendrija (Bolivija, Kolumbija, Ekvadoras ir Peru)

2003 m. gruodžio mėn. ES ir Andų regionas sudarė Politinio dialogo ir bendradarbiavimo susitarimą, kuriuo dar labiau išplėsta tarpusavio bendradarbiavimo apimtis, tačiau jis dar neįsigaliojo. Derybos dėl asociacijos susitarimo prasidėjo 2007 m. birželio mėn. ir baigėsi 2010 m. kovo mėn. [prekybos susitarimu su Peru ir Kolumbija](#). 2012 m. birželio mėn. pasirašytas, o 2012 m. gruodžio mėn. Europos Parlamento ratifikuotas susitarimas su Peru įsigaliojo 2013 m. kovo 1 d., o su Kolumbija – 2013 m. rugpjūčio 1 d. Susitarime numatyta per 10 metų visiškai liberalizuoti prekybą pramonės ir žuvininkystės produktais (jam įsigaliojus panaikinama dauguma muitų) ir pagerinti žemės ūkio produktų patekimą į rinką. Jis apima viešųjų pirkimų, investicijų, žmogaus teisių bei darbo ir aplinkos apsaugos standartų sritis. Ekvadoras prie prekybos susitarimo prisijungė 2017 m. sausio 1 d. Bolivija taip pat gali siekti prisijungti, tačiau to dar nepadarė. Visapusiškas susitarimo įgyvendinimas dabar priklauso nuo to, ar jį ratifikuos paskutinė valstybė narė – Belgija.

B. Karibai

ES ir Karibų santykius formuoja įvairios iš dalies sutampančios institucinės struktūros, įskaitant Samoa susitarimą ir jo Karibų protokolą, į kurį įtraukta 15 Karibų valstybių^[2].

[Bendra ES ir Karibų šalių partnerystės strategija](#) suteikia struktūrizuotą platesnio ir gilesnio dialogo ir bendradarbiavimo sistemą. ES yra didžiausia Karibų prekybos partnerė. Pagrindinis regioninis ekonominio dialogo su ES partneris yra Karibų grupės forumas (CARIFORUM). Forumą sudaro Karibų bendrijos narės ir Dominikos Respublika. 2008 m. šios šalys pasirašė [ES ir CARIFORUM ekonominės partnerystės susitarimą](#) – visapusišką laisvosios prekybos ir ekonomikos susitarimą.

[1] Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacija.

[2] Antigua ir Barbuda, Bahamos, Barbadosas, Belizas, Dominika, Dominikos Respublika, Grenada, Gajana, Haitis, Jamaika, Sent Kitsas ir Nevis, Sent Lusija, Sent Vinsentas ir Grenadinai, Surinamas bei Trinidadas ir Tobagas.

2014 m. balandžio mėn. pradėtos derybos dėl ES ir Kubos politinio dialogo ir bendradarbiavimo susitarimo (PDBS) sudarymo sėkmingai užbaigtos 2016 m. kovo mėn. Susitarimas laikinai taikomas nuo 2017 m. lapkričio 1 d. Susitarimas visapusiškai įsigalios jį ratifikavus visoms ES valstybėms narėms. PDBS yra trys pagrindiniai skyriai: dėl politinio dialogo, dėl bendradarbiavimo ir sektorių politikos dialogo ir dėl prekybos.

C. Centrinė Amerika (Kosta Rika, Salvadoras, Gvatemala, Hondūras, Nikaragva ir Panama)

Asociacijos susitarimas su Centrine Amerika (pirmas tokio pobūdžio ES tarpregioninis susitarimas) buvo pasirašytas 2012 m. birželio mėn., o Europos Parlamentas jį ratifikavo 2012 m. gruodžio mėn. Susitarimą sudaro trys ramsčiai – politinis dialogas, bendradarbiavimas ir prekyba. Jame nustatomas tikslas plėtoti privilegijuotą politinę partnerystę, grindžiamą vertybėmis, principais ir bendrais tikslais. Juo taip pat siekiama stiprinti žmogaus teises, mažinti skurdą, kovoti su nelygybe, užkirsti kelią konfliktams ir skatinti gerą valdymą, saugumą, regioninę integraciją ir darnų vystymąsi. Asociacijos susitarimu taip pat liberalizuota prekyba pramonės ir žuvininkystės produktais bei panaikinama dauguma tarifų prekybai žemės ūkio produktais. Nuo 2013 m. laikinai taikomas tik susitarimo skyrius dėl prekybos. Susitarimą jau ratifikavo visos ES valstybės narės ir tikimasi, kad jis įsigalios 2024 m. Asociacijos parlamentinis komitetas stebės susitarimo įgyvendinimą, išplėsdamas galimybes imtis veiksmų parlamentiniu lygmeniu.

D. MERCOSUR (Argentina, Brazilija, Paragvajus ir Urugvajus)

1999 m. pradėtos derybos dėl asociacijos susitarimo su MERCOSUR, apimančio politinį dialogą, bendradarbiavimą ir laisvąją prekybą. Politinis susitarimas pasiektas 2019 m., tačiau asociacijos susitarimo ratifikavimas buvo sustabdytas dėl susirūpinimą keliančių aplinkos ir žmogaus teisių standartų Brazilijoje, vadovaujant Prezidento J. Bolsonaro vyriausybei. Derybos atnaujintos 2022 m. išrinkus prezidentą L. I. Lulą da Silvą, tačiau šiuo metu priėmimo procesas atsidūrė aklavietėje. Įsigaliojus susitarimui, ES eksportui į MERCOSUR būtų naudinga tai, kad 91 proc. prekių muitai būtų panaikinti, o įvairiems produktams būtų taikomi mažesni muitai. ES panaikintų muitų tarifus 92 proc. iš MERCOSUR importuojamų prekių, tačiau išlaikytų tarifines kvotas jautrioms žemės ūkio prekėms.

SANTYKIAI SU PAVIENĖMIS VALSTYBĖMIS

A. Brazilija

2007 m. ES ir Brazilija užmezgė strateginę partnerystę. Įgyvendindamos šią partnerystę ES ir Brazilija vykdo bendradarbiavimą ir politinį dialogą daugiau kaip 30-je abipusio intereso sričių, įskaitant tarptautinę taiką ir saugumą, žmogaus teises, viešojo sektoriaus valdymą, ekonominius ir finansinius klausimus, inovacijas, socialinę politiką, švietimą, aplinką ir regioninę integraciją. ES ir Brazilijos strateginė partnerystė taip pat apima [nuolatinį dialogą tarp Brazilijos Nacionalinio Kongreso ir Europos Parlamento](#). 2022 m. išrinkus L. I. Lulą da Silvą Brazilijos prezidentu ir 2023 m. sausio mėn. jam pradėjus eiti pareigas, ES ir Brazilijos santykiai, įskaitant abiejų šalių aukšto lygio vizitus, stipriai atsigavo. 2023 m. Brazilijoje apsilankė ne mažiau

kaip keturios Europos Parlamento delegacijos^[3]. Planuojama 2024 m., surengti ES ir Brazilijos aukščiausiojo lygio susitikimą.

B. Čilė

2002 m. ES sudarė asociacijos susitarimą su Čile. Derybos dėl asociacijos susitarimo atnaujinimo ir jo pakeitimo pažangiuoju pagrindų susitarimu pradėtos 2017 m. lapkričio mėn. ir baigtos 2022 m. gruodžio mėn. Europos Parlamentas jį priėmė 2024 m. vasarį. Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba priėmė vien ES lygmeniu ratifikuojamą laikinąjį prekybos susitarimą, į kurį įtraukti tik prekybos ir investicijų aspektai iš pažangiojo pagrindų susitarimo. Laikinasis prekybos susitarimas įsigalios Čilei užbaigus vidaus ratifikavimo procesą. Laikinasis prekybos susitarimas nustos galioti įsigaliojus pažangiajam pagrindų susitarimui, kai jį ratifikuos visos valstybės narės.

Atnaujintą susitarimą sudaro politinio dialogo ir bendradarbiavimo ramstis bei prekybos ir investicijų ramstis. Juo stiprinami ES ir Čilės prekybos ir investicijų santykiai, nustatomi privalomi aplinkosaugos ir darbo įsipareigojimai, sudaromos palankesnės sąlygos gauti ypatingos svarbos žaliavų ir pirmą kartą į ES susitarimą yra įtrauktas specialus skyrius dėl prekybos bei lyčių lygybės. Nuo 2003 m. [ES ir Čilės jungtinis parlamentinis komitetas](#) stebi, kaip įgyvendinamas asociacijos susitarimas, ir toliau stebės pažangiojo pagrindų susitarimo įgyvendinimą, du kartus per metus surengdamas posėdžius.

C. Meksika

Meksika – vienintelė valstybė, su kuria ES yra pasirašiusi asociacijos susitarimą ir kartu vykdo strateginę partnerystę. 2000 m. įsigaliojo ES ir Meksikos [Ekonominės partnerystės, politinio koordinavimo ir bendradarbiavimo susitarimas](#), dar vadinamas ES ir Meksikos susitarimu. Juo sukurtos politinio dialogo institucijos, išplėstos bendradarbiavimo sritys, įskaitant demokratiją ir žmogaus teises, bei sukurta ES ir Meksikos laisvosios prekybos erdvė. Derybos su Meksika siekiant atnaujinti ES ir Meksikos susitarimą pradėtos 2016 m. gegužės mėn. 2018 m. balandžio mėn. šalys pasiekė susitarimą iš esmės dėl prekybos skyrių, o 2020 m. balandžio mėn. pasiekė bendrą sutarimą dėl paskutinių neišspręstų klausimų. Šiuo metu susitarimas dar neratifikuotas.

Strateginė partnerystė buvo sukurta 2009 m. siekiant dvejojo tikslo: stiprinti ES ir Meksikos bendradarbiavimą ir geriau derinti veiklą daugiašaliu lygmeniu pasauliniais klausimais bei suteikti didesnį politinį postūmį dvišaliams santykiams ir iniciatyvoms. Vykdamt strateginę partnerystę buvo surengti trys aukščiausiojo lygio ES ir Meksikos susitikimai (paskutinis – 2015 m. birželio mėn.). Vyksta nuolatiniai ES ir Meksikos aukšto lygio dialogai daugeliu klausimų, įskaitant žmogaus teises, saugumą ir teisėsaugą, ekonominius klausimus, aplinką ir klimato kaitą. Nuo 2005 m. [ES ir Meksikos jungtinis parlamentinis komitetas](#) stebi ES ir Meksikos susitarimo įgyvendinimą. Jungtinis parlamentinis komitetas dažniausiai posėdžiauja du kartus per metus ir yra pagrindinis keitimosi informacija forumas.

[3]Delegacija ryšiams su Brazilijos Federacine Respublika, Užsienio reikalų komiteto delegacija, Tarptautinės prekybos komiteto delegacija bei Aplinkos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos komiteto delegacija.

Jonas Kraft / Clotilde Chantal Claudie Sebag
04/2024